

Településhálózat, birtokviszonyok, társadalom területi különbségek a Kárpát-medencében

Mikle György

tudományos munkatárs, BTK Történettudományi Intézet

A Magyar Regionális Tudományi Társaság XX. vándorgyűlése
2022. 10. 06–07.

Tíz nemzedék és ami utána következik...
Vidéki társadalom az úrbérrendezéstől a vidék elnéptelenedéséig
1767-2017

MTA BTK Lendület Tíz Generáció Kutatócsoport

Belsőértéktudományi
Kutatásközpont

Kvantitatív vizsgálat

Településhálózat

- a faluállomány különbségei
- külterületi lakott helyek

Társadalom

- társadalmi csoportok súlya
- életkörülmények, életszínvonal

Birtokviszonyok

- birtokméret
- a mezőgazdasági népesség kapcsolata a termőfölddel
- területhasználat

Településhálózat

➤ aprófalvak (500 fő alatt): 1880; 1910

➤ aprófalva-szindróma?

➤ tanyás és pusztás települések összehasonlítása

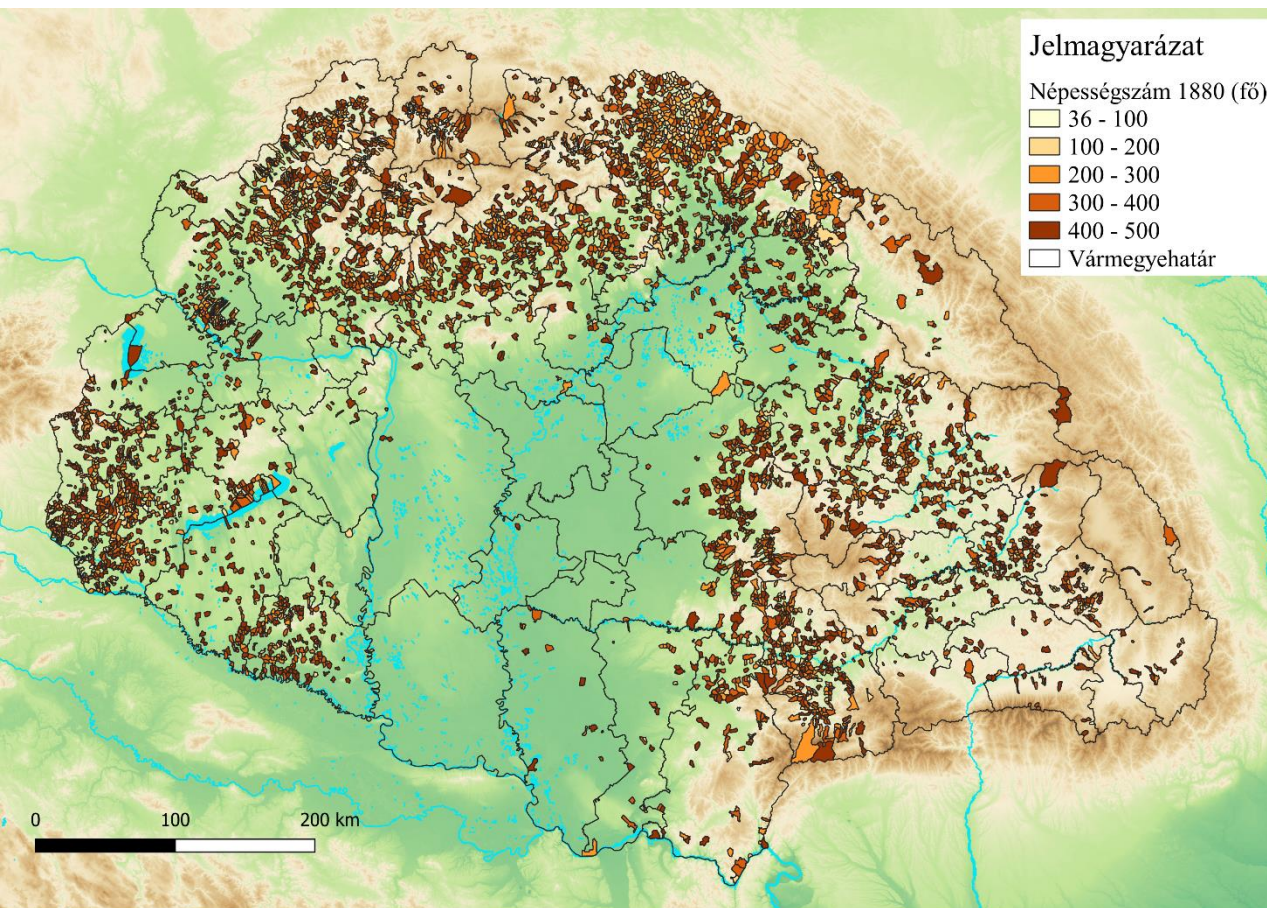
paraszti
népesség

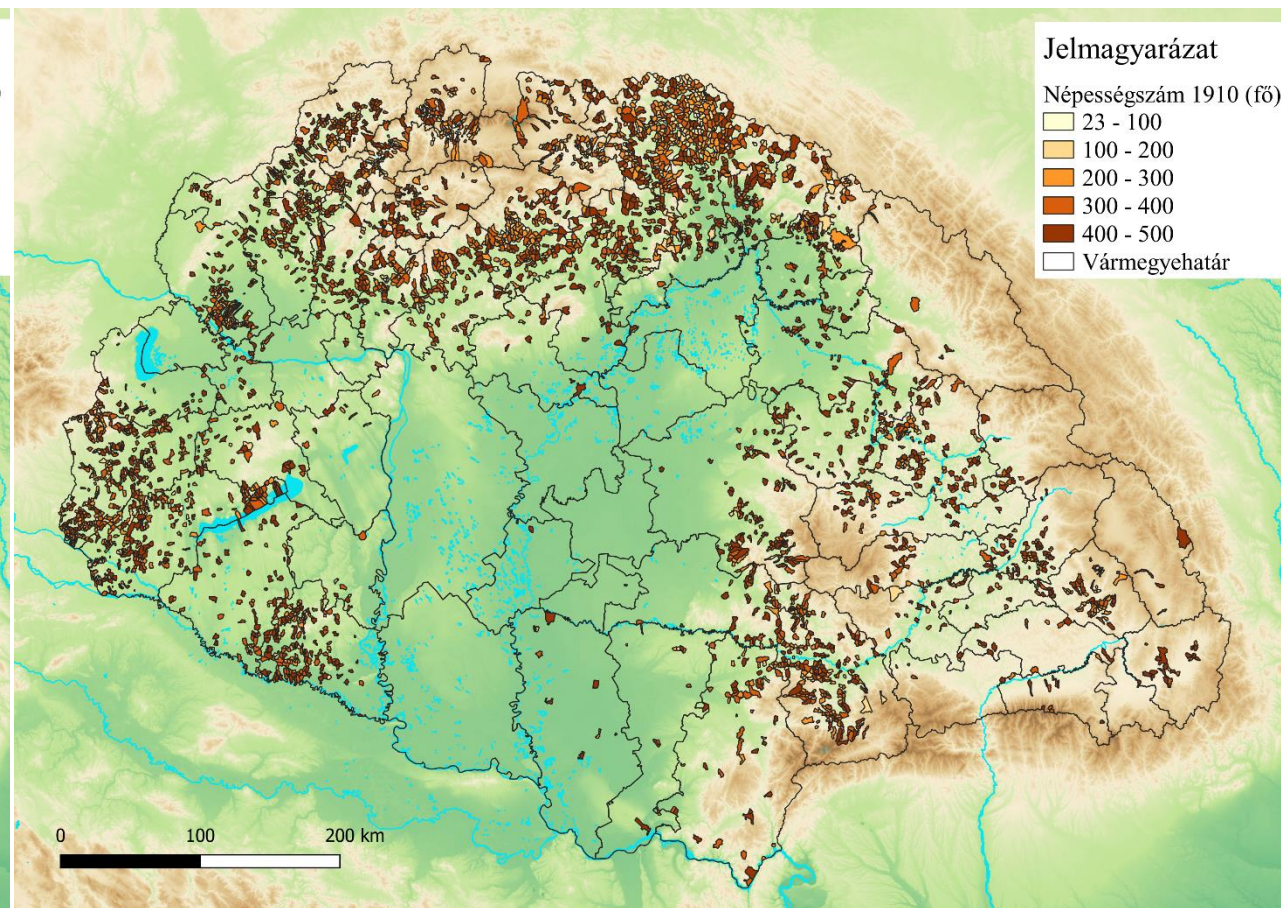
nagybirtok és
agrárproletariátus

Az 500 fő alatti települések (1880; 1910)

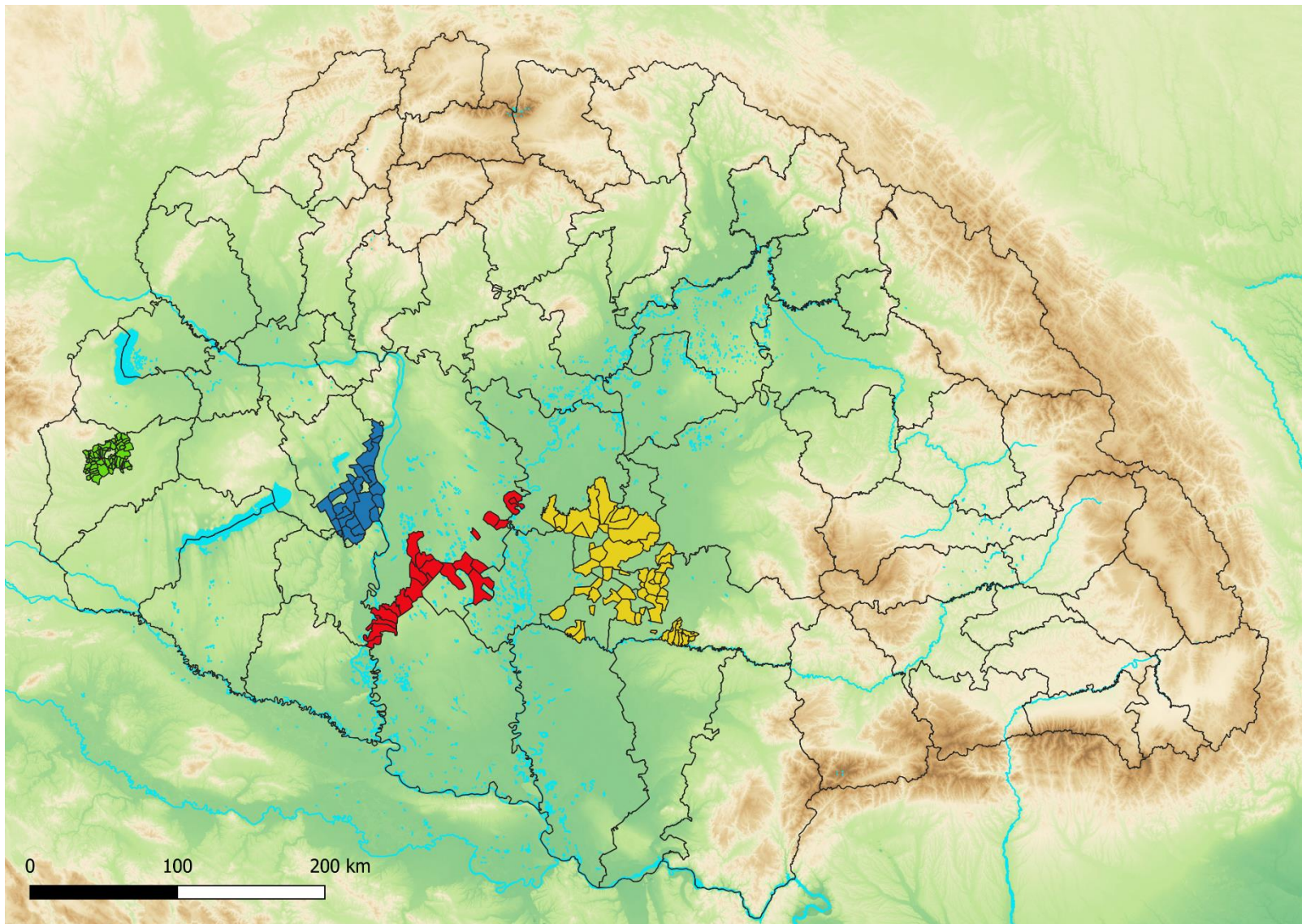
N=5370 db
P=1606658 fő

N=3984 db
P=1266106 fő

A külterületi népesség típusai

1. Szombathelyi járás
  - aprófalvak és puszták
2. Mezőföld
  - Abonyi járás, Sárbogárdi járás
  - puszták
3. Duna—Tisza köze
  - Kiskőrösi járás, Kiskunfélegyházi járás
  - túlnyomórészt tanyák
4. Viharsarok
  - Arad – Makó – Békéscsaba – Gyula íven tanyák
  - ezen belül pusztás települések, nagybirtokkövezet

Birtokviszonyok

- 1865 → Kárpát-medence, de Erdély nélkül
- 1926
  - Trianoni országterület
- 1935

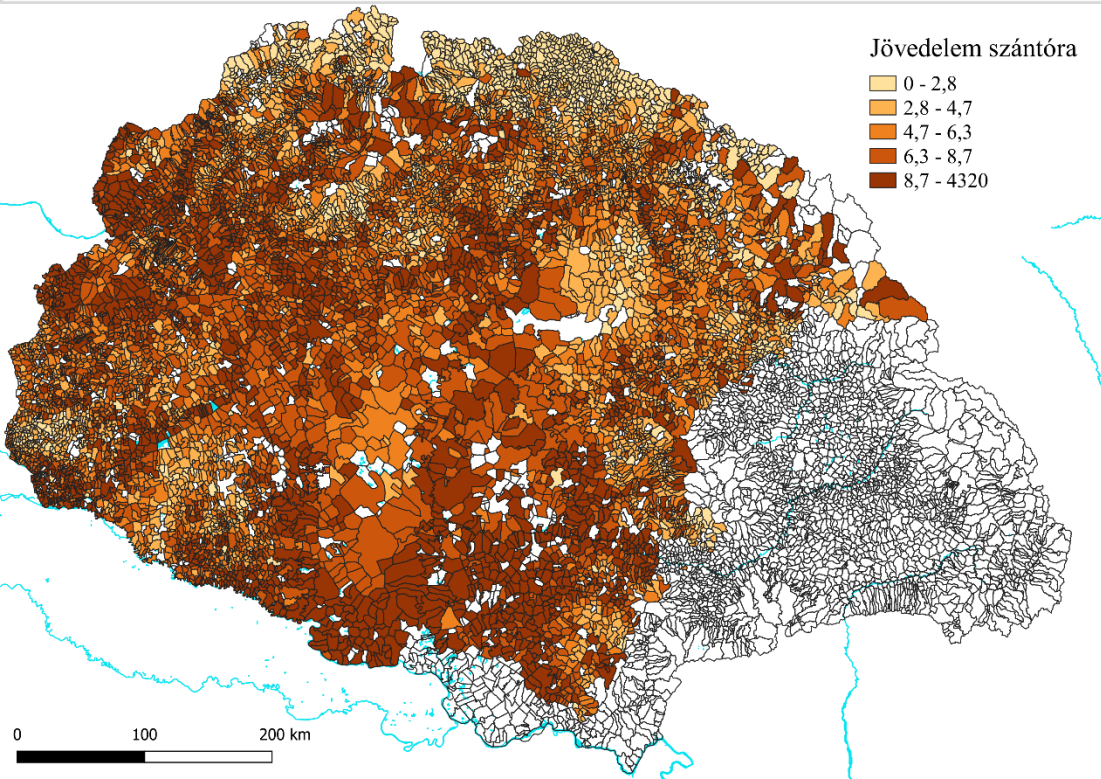
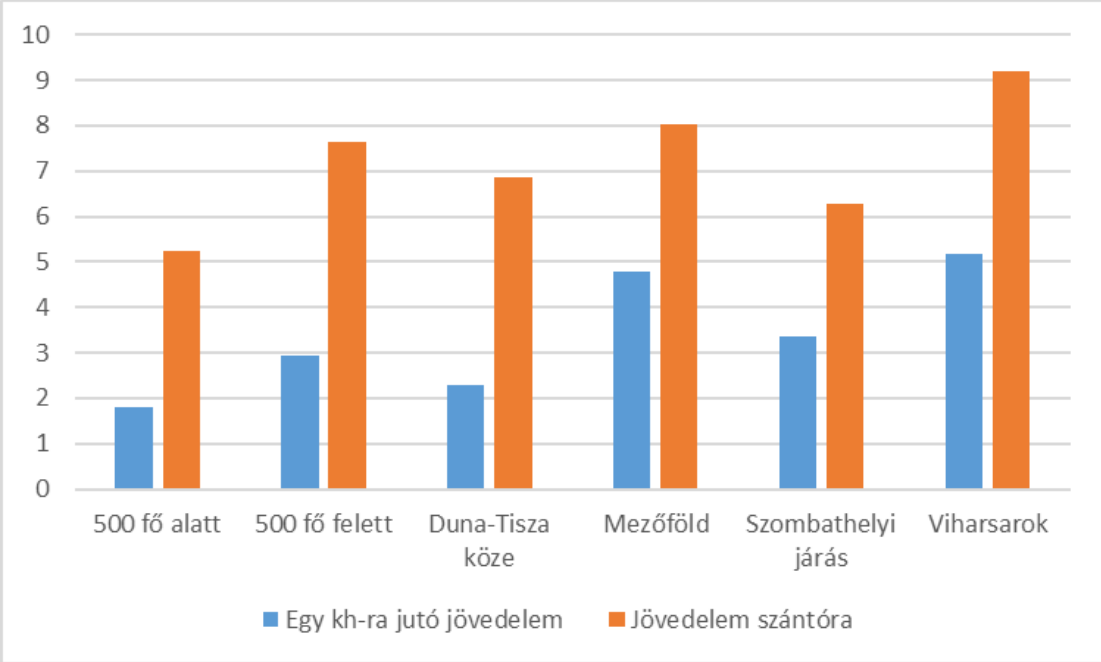
Társadalom

- 1720
- 1767
- 1784-86

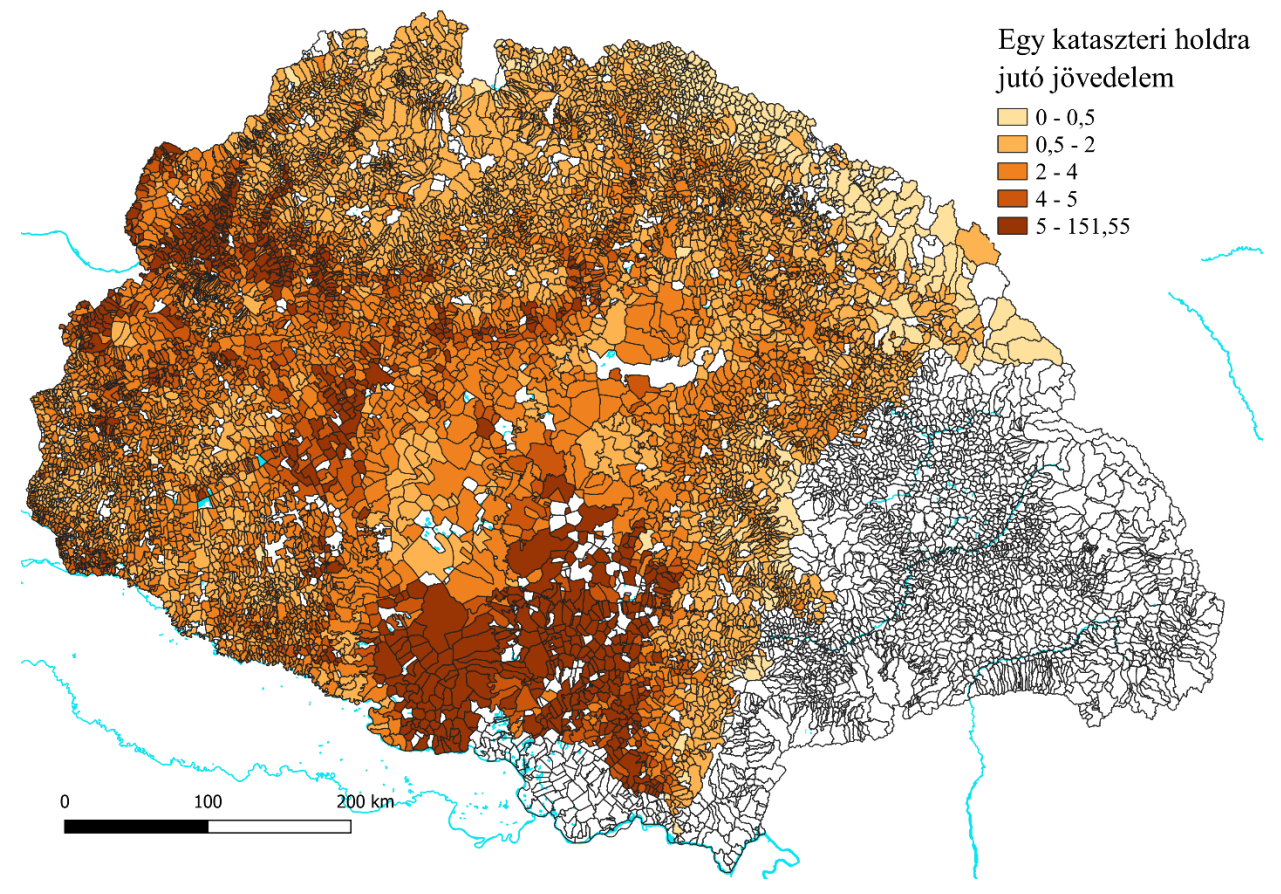
Kérdések

1. Az 1865-ös összeírás alapján milyen területi különbségek mutatkoznak a birtokviszonyokban és a területhasználatban?
2. A településhálózat vizsgált elemei mutatnak-e differenciálódást a 18. században?

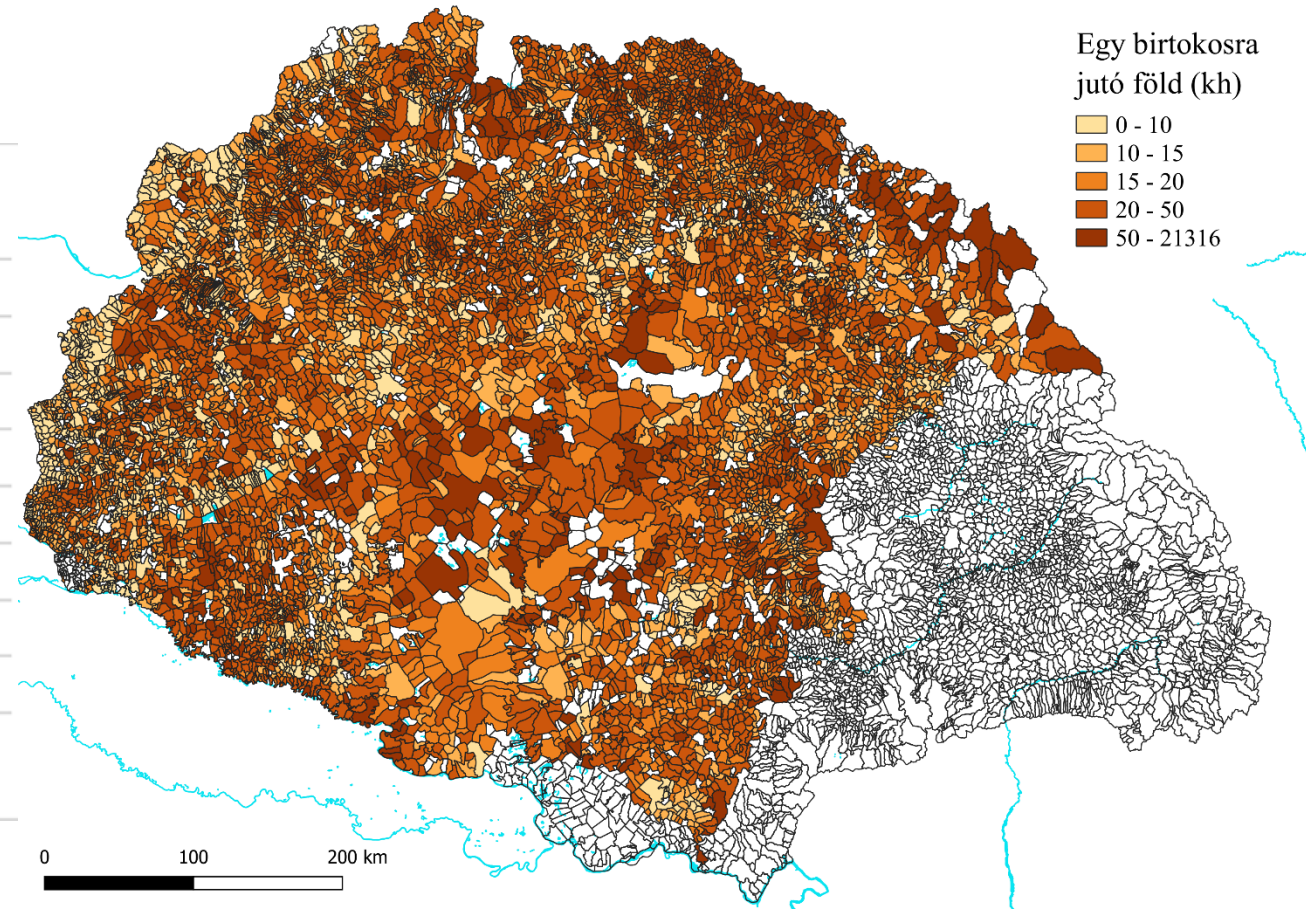
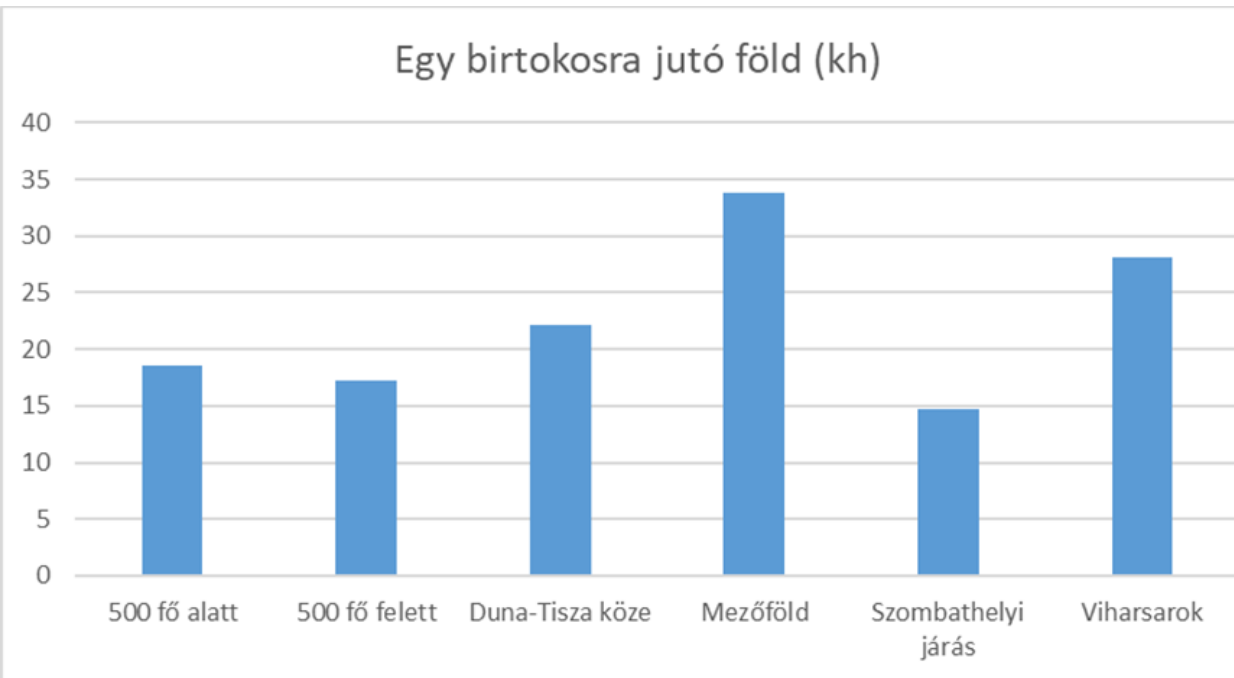
1865

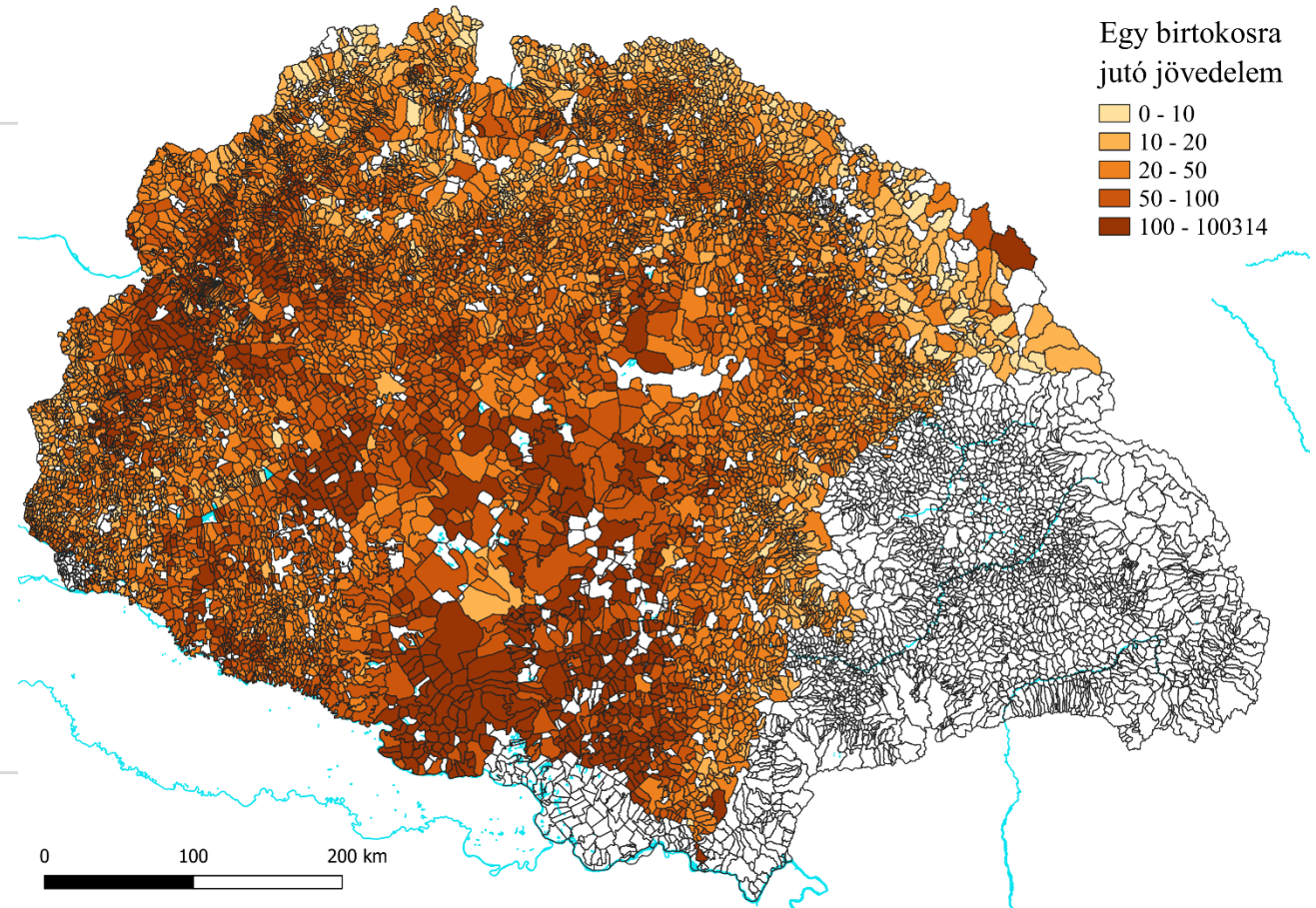
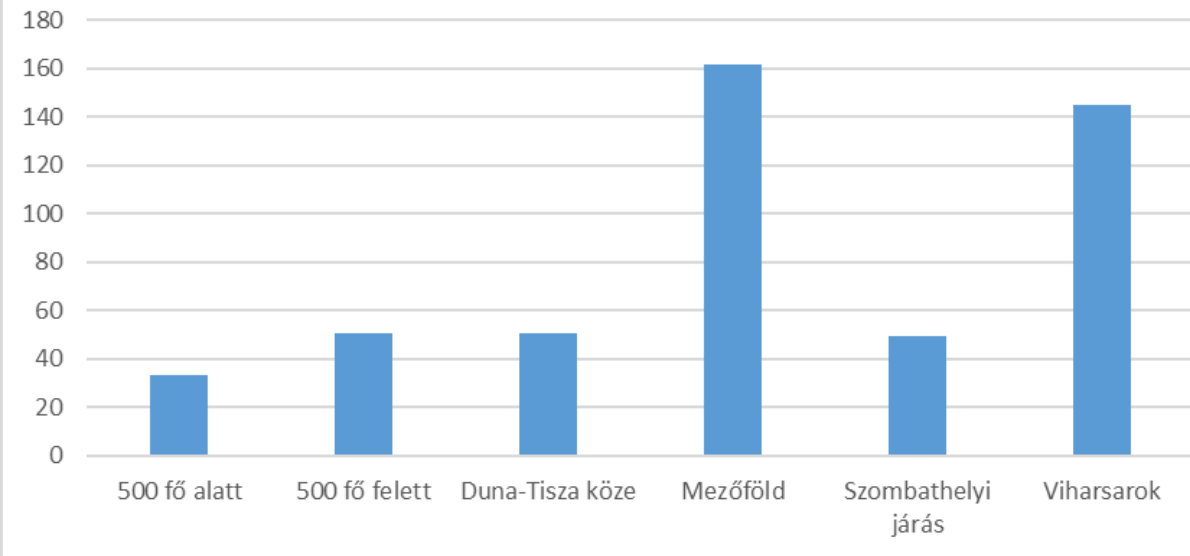
1865

Egy birtokosra jutó föld (kh)

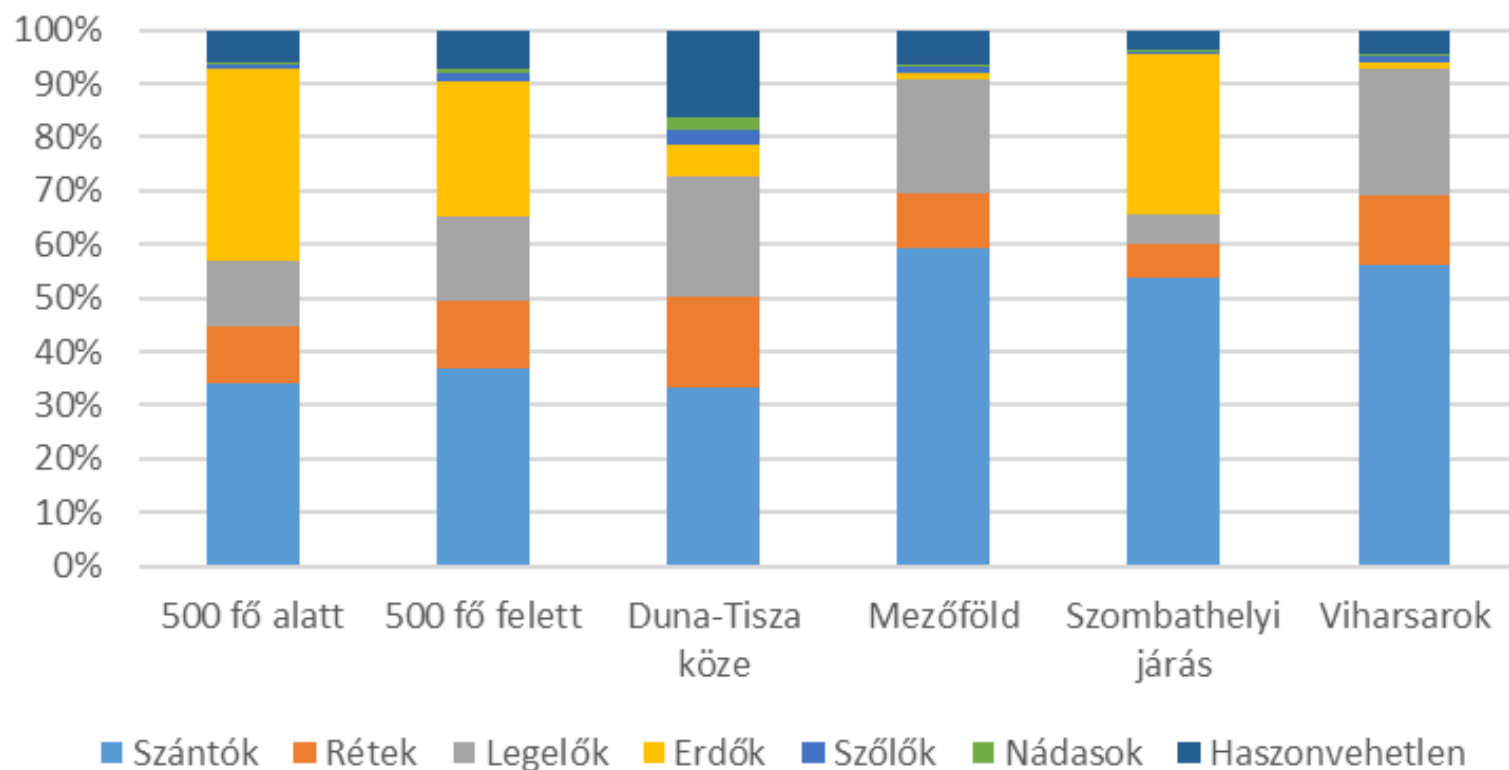

1865

Egy birtokosra jutó jövedelem (1865)

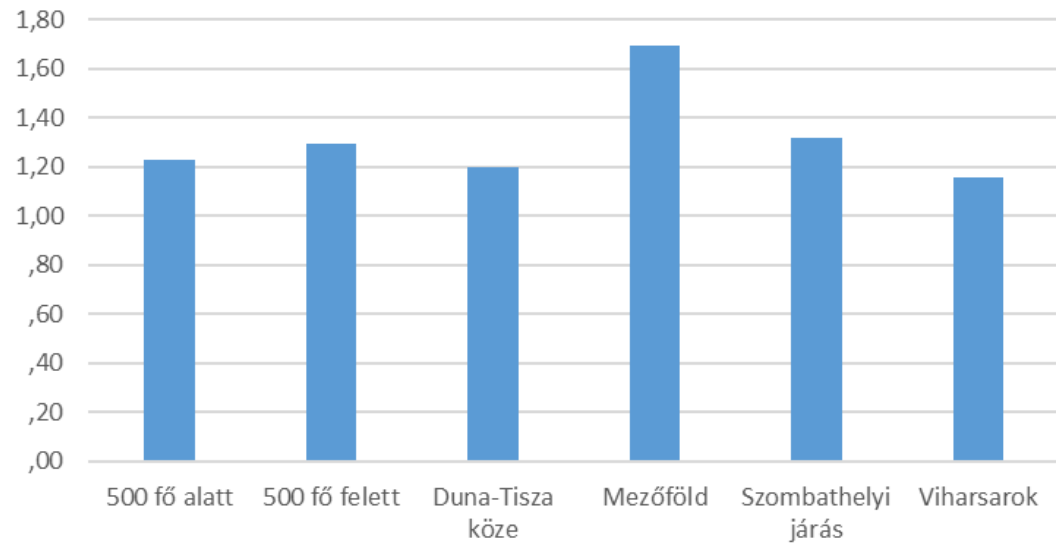

Területhasználati különbségek (1865)

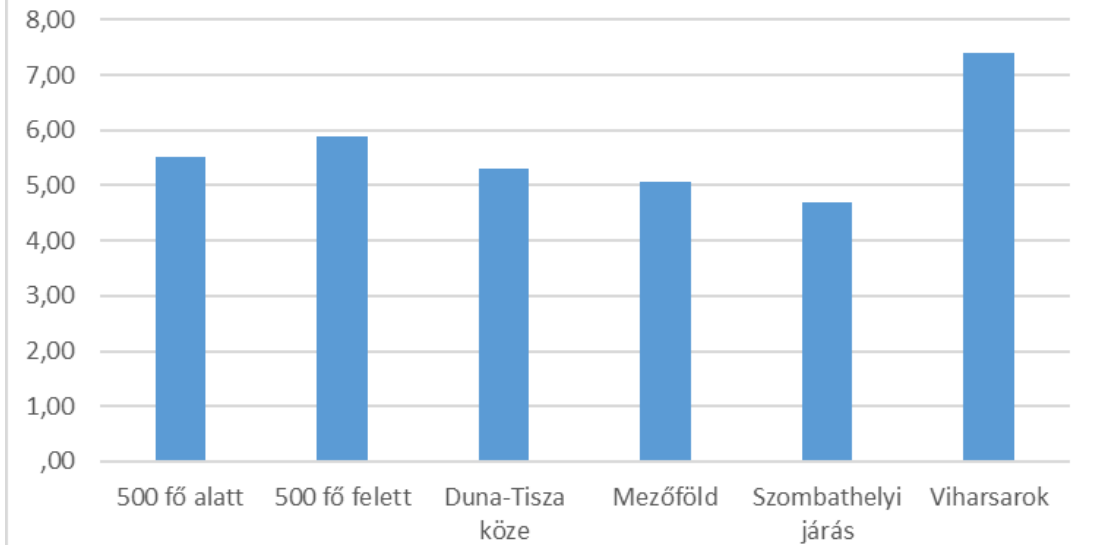

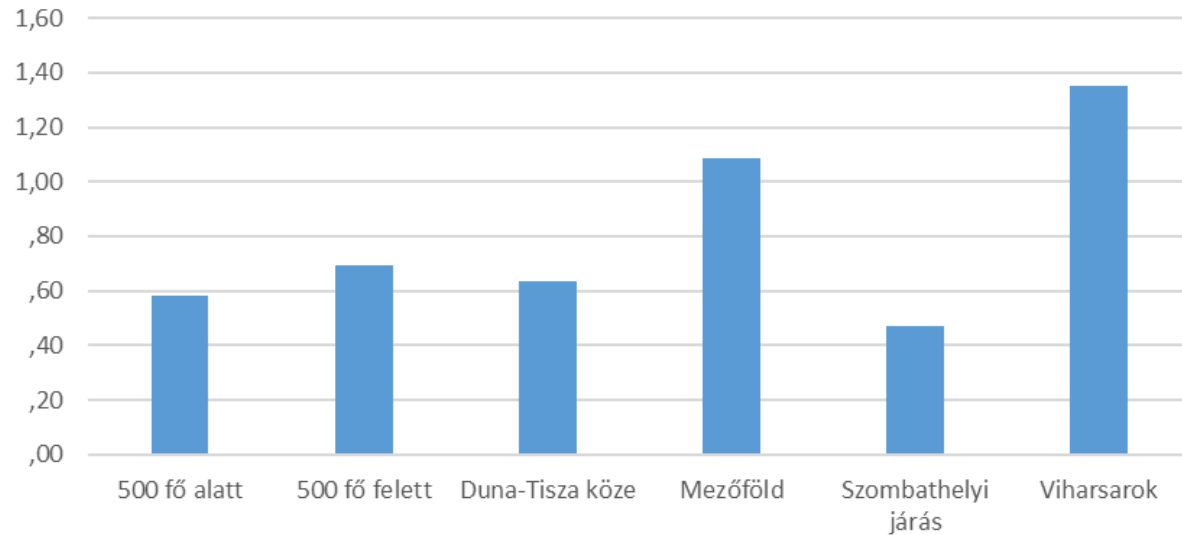
Egy házra jutó családok száma (1784)

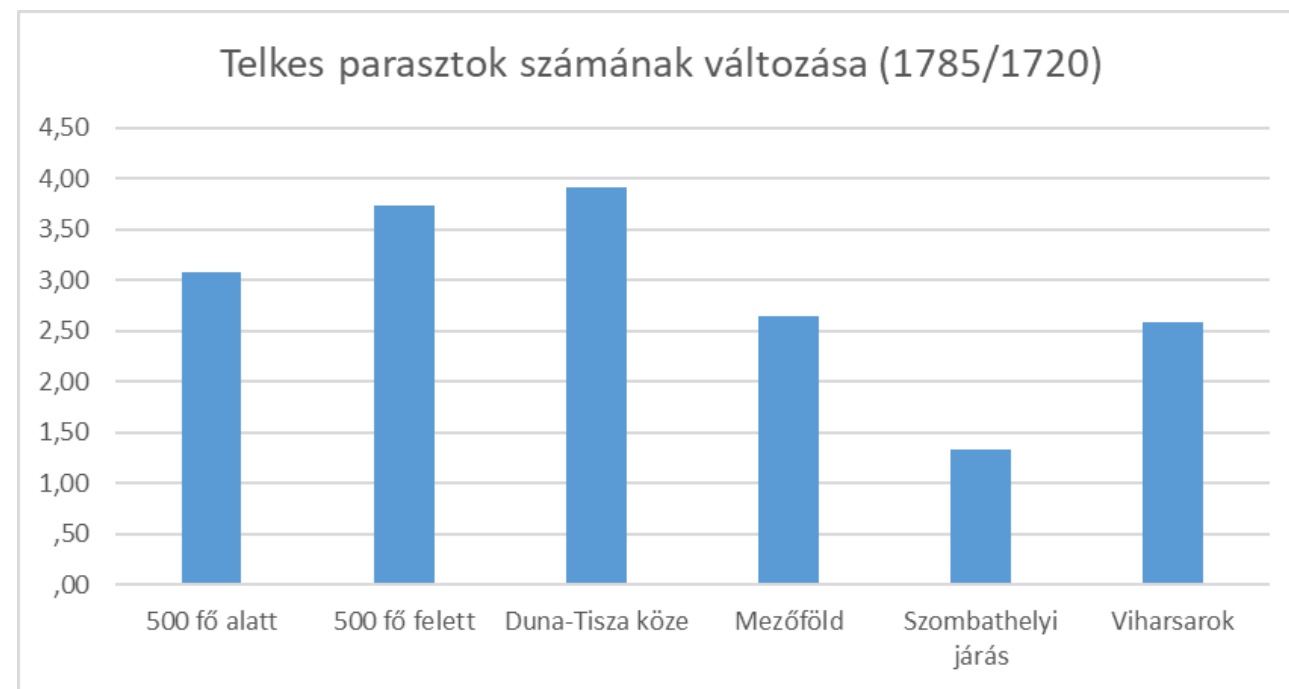
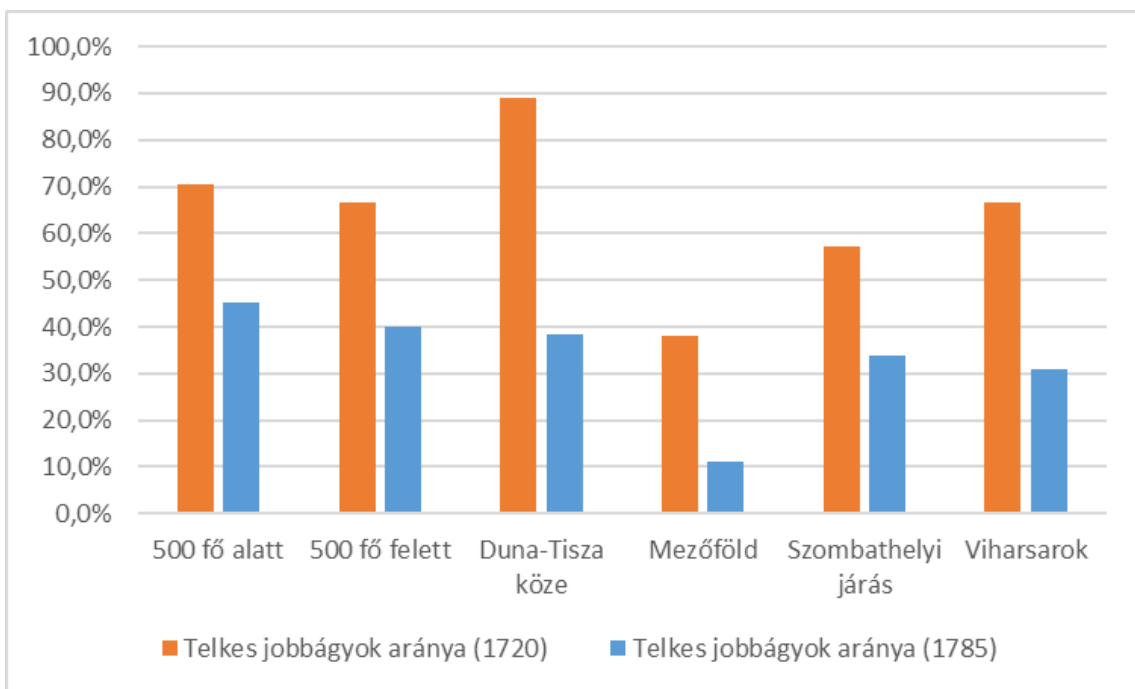

Átlagos családlétszám (1784)

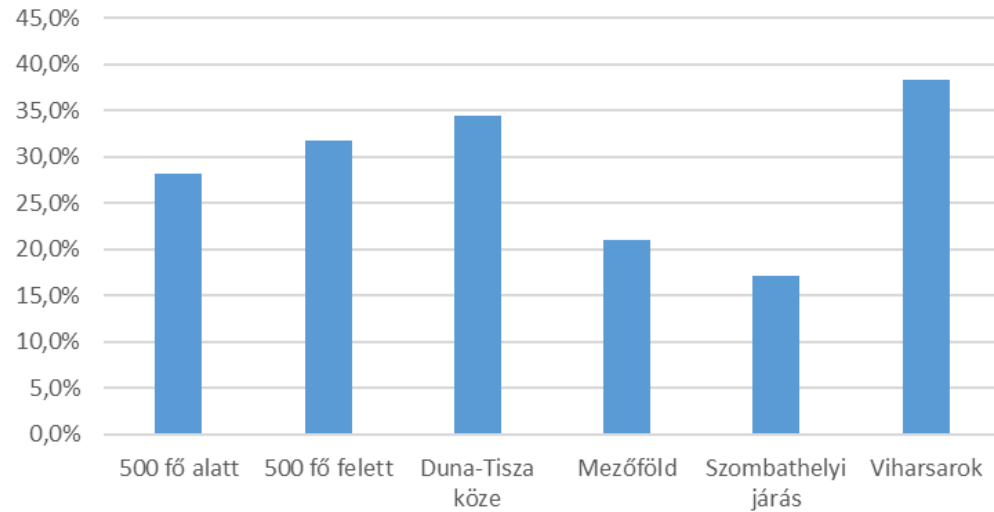
Egy családra jutó zsellérek száma (1785)

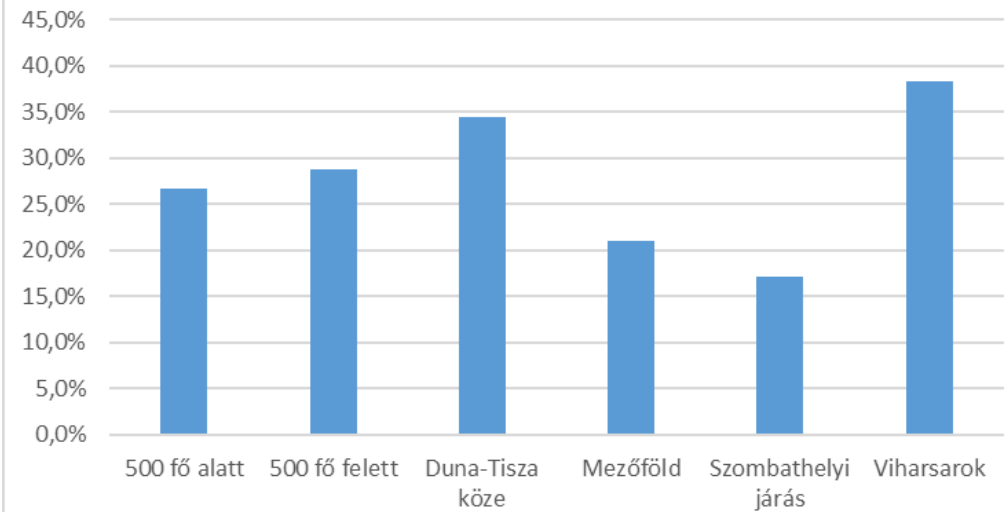

1786

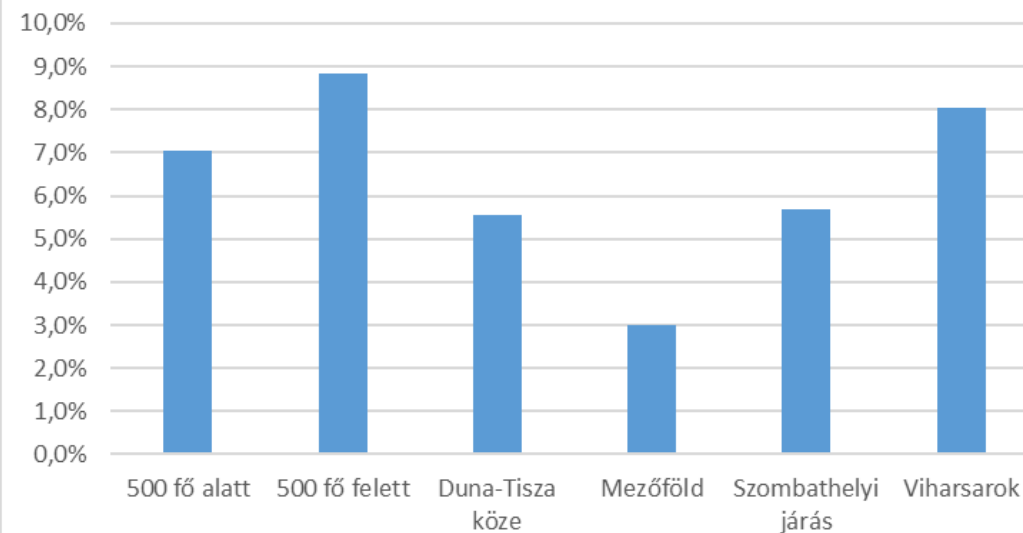
Mások földjén dolgozók aránya

Mások földjén dolgozók aránya az adózókhoz

Házatlan zsellérek aránya (1786)

➤ adathiány
→ alacsony
elemszám!

Következtetések

- az 500 fő alatti települések társadalmi mutatói nem különböznek a 18. században
- a 19. századi területhasználat igen → természetföldrajzi adottságok
- a külterületi típusok települései differenciáltak
  - zselléresedés eltérő foka
  - talajviszonyok

További kutatási irányok

- a 19-20. század fordulójának birtokviszonyai
  - nagybirtok súlya, birtokméret-kategóriák

18. századi adatokkal
hogyan függ össze

a településhálózat különböző elemeihez (aprófalvak,
tanyák/puszták elterjedése) hogyan viszonyul

- aprófalvak hosszú távú differenciálódása a Kárpát-medencében
(a 18. századtól a 21. századig)